

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 20, Sayı: 1, Sayfa: 401-426, ELAZIĞ-2010

KETHÜDÂ MEHMED SAİD EFENDİ’NİN KARADENİZ BOĞAZ YAMAKLARININ İSYANINA DAİR NOTLARI

Notes of Kethüdâ Mehmed Said Efendi about Black Sea Passage Rebellion

Songül ÇOLAK*

Özet

Sultan III. Selim döneminde girilen yenileşme hareketleri askerlerin çıkardığı bir isyan ile son bulmuştur. Berlin *Staatsbibliothek Orientabteilung* (Berlin Devlet Kütüphanesi Doğu Bölümü)’ta bu isyana dair bir elyazması tespit edilerek makalemize kaynak seçilmiştir. 14 varak olan bu yazma Kethüdâ Mehmed Said Efendi’ye aittir. Said Efendi’nin, bu 14 varaklık müstakil yazmasının dışında yine aynı kütüphanede “*Târîh-i Sa’id Efendi*” adlı bir eseri daha bulunmaktadır. Bu eser Seyyid Ahmed Tebrizi tarafından istinsah edilmiş olmasına rağmen 14 varaklık olan yazma büyük ihtimalle Said Efendi’nin kendi kaleminden çıkmıştır. Şimdiye dek Said Efendi’nin tarihçesinin dört nüshasının varlığı bilinmekteydi. Berlin’de bulunduğunu tespit ettiğimiz bu nüshalar ile eserin bilinen nüshalarının altı olduğu görüldü. Elyazmasında Karadeniz’deki boğaz yamaklarının isyanı başlatmaları, III.Selim’i tahttan indirmeleri, asilerle karşılıklı bir hüccetin imzalanması vb. konular ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kethüdâ Mehmed Said Efendi, III. Selim, Nizâm-ı Cedîd, Karadeniz Boğaz Yamakları, Hüccet-i Şer’iyye.

Abstract

Renovation attempts of Sultan The IIIrd Selim’s period has failed due to a rebellion of the soldiers. Handwrite notes which can be source to researches of this rebellion has found in Berlin *Staatsbibliothek Orientabteilung* (Berlin National Library’s East Section) and has chosen as a source to this article. These handwrite notes which consist of 14 pages, belongs to Kethüdâ Mehmed Said Efendi. Beside of these handwrite notes, there is also an another work belongs to Said Efendi which named “*Târîh-i Sa’id Efendi*” in the same library. Although this work has published by Seyyid Ahmed Tebrizi, the handwork notes which consist of 14 pages, high probability has written by Said Efendi himself. There 4 copies of works of Said Efendi were

* Yrd.Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Antakya; e-mail: scolak@mku.edu.tr

known. Now, with these copies, number of the copies increased to 6. These handwrite notes tells about beginning the rebellion of the soldiers, removing the IIIrd Selim away of the throne, signaturing a treaty between the rebels and the new government. And etc...

Key Words: Kethüdâ Mehmed Said Efendi, III. Selim, Nizâm-ı Cedîd (new regularity), Karadeniz Boğaz Yamaklar (Black Sea Pass' soldiers) , Hücet-i Şer'iyeye (canonical treaty).

Giriş

Sultân III. Selim döneminde (1789-1807) askerî, idârî, siyasî, ilmî alanlarda yapılan ıslahat girişimleri ile Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletler arasındaki konumu yeniden güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bu hedefi gerçekleştirme azminde olan III. Selim, daha şehzâdeliği esnasında¹ kendinden önceki kafes hayatı uygulamasına tâbi tutulan şehzadelerden farklı bir sultanlığa ön hazırlık süreci yaşamıştır. Shaw'ın ifadesi ile O, “gençliğinde sarayın boğucu atmosferinden kaçan ilk Osmanlı şehzâdesiydi”(Shaw, 2002:611). Gerek babası Sultan III. Mustafa (1757-1774) tarafından sunulan eğitim imkânları, gerek kendisine bu dönemde girilen ıslahatları ve kurulan yeni müesseseleri gözlemleme şansının tanınması, onda yenilikçi anlayışın oluşmasında şüphesiz çok etkili olmuştur². Nitekim padişahlığı döneminde devlette yapılacak iyileştirmelerle ilgili olarak devlet adamlarından layihalar istemesi ve Avrupa'daki değişim ve gelişmeleri takip etmesi onda şekillenen ıslahatçı anlayışın bir sonucudur. Onun bu anlayışının bir neticesi olarak Osmanlı Devleti'nde Nizâm-ı Cedîd denilen yenilik hareketleri başlatılmıştır. Nizâm-ı Cedîd kapsamlı olarak III. Selim döneminde gerçekleştirilen bütün yenilikleri, dar anlamda ise Avrupa tarzında yetiştirilmeye çalışılan talimli askeri birlikleri ifade etmektedir³.

Bugün, gerek Sultan III. Selim dönemi ve bu bağlamda Nizâm-ı Cedîd ıslahatları ve gerekse ıslahatlara karşı başlatılan Kabakçı Mustafa İsyanı pek çok araştırmacı tarafından ele alınıp değerlendirilmiştir⁴. Bu nedenle çalışmamızda bu ıslahatları ve III. Selim'in hal'ine sebep olan Kabakçı İsyanı'nı ayrıntılı olarak incelemeyeceğiz. Makalemizde amaçladığımız Nizâm-ı Cedîd ordusuna karşı ayaklanan Karadeniz'deki Boğaz yamaklarının bu isyanı nasıl gerçekleştirdiklerine dair Berlin'den temin ettiğimiz

¹ III. Selim'in şehzâdeliği hakkında bilgi için bkz. Stanford J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev. Hür Güldü), Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 16-23.

² Besim Özcan, “Sultan III. Selim Devri Islahat Hareketleri (Nizâm-ı Cedîd)”, *Türkler*, C. 12, s. 671.

³ Enver Ziya Karal, *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları, Nizam-ı Cedid (1789-1807)*, TTKB, Ankara 1988, s. 28.

⁴ Yapılan çalışmalar hakkında bilgi için bkz, Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, s. 98-101, 130-133.

Kethüdâ Mehmed Said Efendi'ye ait notların varlığını literatüre kazandırmak ve isyanın notlara yansıyan haliyle genel bir değerlendirmesini yapmaktır.

Kethüdâ Mehmed Said Efendi'nin Notları

Makalemize kaynaklık eden Kethüdâ Mehmed Said Efendi'ye ait notlar, Berlin *Staatsbibliothek Orientabteilung* (Berlin Devlet Kütüphanesi Doğu Bölümü)'tan temin edilmiştir ve Barbara Flemming'in *Türkische Handschriften (Türkçe Elyazmaları)* adlı katalogunda Nr. 206, Ms. Or. Oct. 3101'de numarada kayıtlıdır⁵. Bu katalogda yazmanın bulunduğu yer Staatsbibliothek Marburg olarak gösterilse de elyazmalarının büyük kısmı Berlin'de toplandığından kaynağımızı Berlin'deki kütüphaneden temin ettik.

Söz konusu ettiğimiz elyazması muhtemelen yine aynı katalogda Nr. 205'te kayıtlı, Mehmed Sa'id, Kethüdâ-yı Veli Efendi zâde "*Târîh-i Sa'id Efendi*" adlı yazmanın konu itibarıyla bir parçasıdır⁶. Ancak 14 varak halinde müstakil olarak bulunmaktadır⁷. Gerek kullanılan kâğıdın cinsi, gerek yazı tarzı ve gerekse her varakta yer alan satır sayıları "*Târîh-i Sa'id Efendi*" yazmasından farklıdır⁸. Kethüdâ Said Efendi'nin "*Târîh-i Sa'id Efendi*" adlı tarihçesi, Seyyid Ahmed Tebrizi tarafından istinsah edilmiş olmasına rağmen, bizim kullandığımız Karadeniz Boğaz yamaklarının isyanına dair yazma, son varakta yer alan "*Harrîrehû el-fakîrû'l-'abîd Mehmed Sa'id kethüdâ-yı merhûm Veli Efendi-zâde*"⁹ ifadesine göre büyük ihtimalle Said Efendi'nin kendisine aittir¹⁰.

Said Efendi'nin yamakların isyanına dair kaleme aldığı bu yazması 14 varaktır, her varak 21 satırdan oluşmaktadır. Bazı varakların kenarları nem dolayısıyla silinmiştir. İlk varakta (1a) Hoca-zâde Yahya İskender adlı şahıs, düştüğü notta bu eserin ölen Suphi Paşa'nın mirasından kendisine intikal ettiğini yazmaktadır¹¹. Yazma vr. 1b'de "*Sübân min lâ-inkizâü'l meleke, işbu bin iki yüz yigirmi iki sâl-ı 'ibret*" ifadesi ile başlamakta, vr.

⁵ Barbara Flemming, *Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland, Türkische Handschriften*, yay. Wolfgang Voigt, C. XIII, 1, Wiesbaden 1968, s. 162-163.

⁶ Flemming, *a.g.e.*, s. 163.

⁷ Aynı katalogda Nr. 205, Hs. or. quart 1145 numarada kayıtlı "*Târîh-i Sa'id Efendi*" 114 varaktan oluşmaktadır. Talik hattıyla yazılmıştır. Müstensihî Seyyid Ahmed Tebrizi'dir. 17 Kasım 1911 tarihinden istinsahın bu senelerde yapıldığı anlaşılmaktadır. Eser I. Petro dönemi ve Türk-Rus Savaşı ile başlamakta, 1807, III. Selimin düşüşü, 1808, Sultan Mustafa'nın tahttan indirilişi ile devam etmekte ve Emir-i ahur Hacı Ahmed Oğlu'nun öldürülmesi ile son bulmaktadır. Flemming, *a.g.e.*, s. 162.

⁸ Bu farklılıklar şöyledir: "*Târîh-i Sa'id Efendi*" sarı kâğıt üzerine, talik ile 19 satırdan oluşacak şekilde yazılmıştır. 14 varaklık yazma ise kahverengi, aharlı kâğıt üzerine nesih ile her varak 21 satırdan oluşacak şekilde yazılmıştır. Flemming, *a.g.e.*, s. 162.

⁹ Kethüdâ Said Efendi, *Karadeniz Boğaz Yamaklarının İsyanı*, vr. 13b. (ileride SE)

¹⁰ Flemming, *a.g.e.*

¹¹ Flemming, *a.g.e.*, s. 163.

13b’de “nefret olduğundan bâdî-i ziyâdegî-i madde memnûniyet oldu. Yevm-i merkûmda mûmâ-ileyh Seyyidâ Efendi Tarsus’a nefy ile tağrîb ve bu makûle hareketde olan emsâli terhîb olundu. Harrirehû el- fakirü’l- ‘abîd Mehmed Sa’id kethüdâ-yı merhûm Veli Efendi-zâde” ifadesi ile bitmektedir. 14. varak ise boş bırakılmıştır.

Kethüdâ Said Efendi’nin tarihçesi Ahmet Özcan tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Tezde, Said Efendi’nin Tarihçesinin dört nüshasının varlığından bahsedilmektedir¹². Bunlardan biri Türk Tarih Kurumu Kütüphânesinde Nu°: 121’de kayıtlı “*Târîh-i Osman*”, diğeri İstanbul Bayezîd Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Kitapları, Nu°: 3367’de kayıtlı “*Târîh-i Vak’a-i Selimiye*”, bir diğeri Süleymâniye Kütüphânesi, Esad Efendi 2143’te kayıtlı “*Türk-Rus Münasebetleri ve Savaşları Tarihi (1097-1234 yılları arası)*”, sonuncusu ise Özcan’ın tezine kaynak olan Viyana Milli Kütüphânesinde Nu°: 1123’te kayıtlı “*Said Efendi Tarihçesi*”dir. Yukarıda, Said Efendi’nin Tarihçesinin iki nüshasının da Berlin’de bulunduğunu tespit ettiğimize göre tarihçenin bilinen nüsha sayısının artık altı olduğunu kabul edebiliriz.

Makalemizi yazarken Said Efendi’nin Berlin’de bulunduğunu belirttiğimiz “*Târîh-i Sa’id Efendi*” adlı tarihçesine ulaşamadığımızdan Boğaz yamakları ile ilgili notların bu tarihçe içerisinde ne kadarı ile var olduğunu, benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koyamadık. Ancak Ahmet Özcan’ın, Viyana nüshasını esas alan çalışması ile mukayese ettiğimizde bazı farklılıkların olduğunu gördük. Bu farklılıkların çoğunluğu anlamı değiştirmeyen kelime eksiklik veya fazlalıkları olmakla beraber verilen bilgilerde de farklılıklar bulunmaktadır. Anlamı değiştirmeyen kelime farklılıkları şöyle örneklendirilebilir: Kaynağımız olan nüshada “*İşbu bin ikiyüz yigirmi iki sâl-ı ‘ibret-iştimâl Ribîü’l-evvelinin*”¹³ diye başlayan cümle Viyana nüshasında “*İşbu bin ikiyüz yigirmi iki senesi Rebîü’l evvelinin*”¹⁴ şeklinde, “*tîğ-ı heder eyledikleri boğazda tabyalara me’mûrlardan*”¹⁵ cümlesi, “*tîğ-ı heder eyledikleri boğazda tabyalar ta’mirine*”¹⁶ şeklinde, “*Nizâm-ı Cedîd ocağının irtifa’ına dâir*”¹⁷ cümle, “*Nizâm-ı Cedîd ocağının bi’l-küllîye irtifa’ına dâir*”¹⁸ şeklinde verilmiştir.

Aktarılan bilgilerdeki farklılıkları da şöyle örneklendirebiliriz: Kaynak

¹² Nüshalar ve Said Efendi’nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Özcan, *Kethüda Said Efendi Tarihi ve Değerlendirmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 1999, s. XVII-XIX.

¹³ SE, vr. 1b, sr. 2.

¹⁴ Ahmet Özcan, a.g.e, s. 99.

¹⁵ SE, vr. 1b, sr. 10-11.

¹⁶ Ahmet Özcan, a.y.

¹⁷ SE, vr. 3a, sr. 12.

¹⁸ Ahmet Özcan, a.g.e, s. 101.

yazmamızda vr. 5b'de, asilerin öldürüp başını kestikleri Ser-Kâtip Ahmed Efendi'nin katledilişi anlatılır ve onunla ilgili bilgi son bulur¹⁹. Viyana nüshasında ise Ser-Katip Ahmed Efendi'nin ölümü aynı şekilde anlatıldıktan sonra, onun yakalanmadan önce asilerin gazabından kurtulmak için nasıl bir çareye başvurduğu da aktarılır²⁰. Bunun gibi kaynağımızda 9a'da yer alan ocak ağalarının ve zabitlerin imzayıp saraya gönderdikleri hüccet zeylinde verilen isimler ve şahıslara ait bilgiler de Viyana nüshası ile farklılıklar gösterir²¹.

Said Efendi'nin Notlarında Karadeniz Boğaz Yamaklarının İsyanı

Sultân III. Selim ile özdeşleşen Nizâm-ı Cedîd ıslahat hareketinin askeri boyutu olan Nizâm-ı Cedîd ordusu, ilk defa İstanbul'da ve daha sonra da Anadolu'da kurulmuş, ilk askeri başarısını da Napolyon'un Mısır seferi sırasında Akka önlerinde almıştı (1799). Bu sefer sonrasında Rumeli'de eşkıya hareketlerinin genişlemesi, Sırp'ların ayaklanma girişimleri, Rusya ile savaş halinin ortaya çıkması, hükümeti, bu bölge ile ilgilenmeye yöneltmiş, ortaya çıkan ya da çıkması olası olan tehlikelere karşı Nizâm-ı Cedîd askerinin Rumeli'ye geçirilmesine ve orada da bu askeri teşkilatın kurulmasına karar verilmişti²². Bu bağlamda III. Selim, Karaman Valisi Abdurrahman Kadı Paşa'ya emirler vererek İstanbul yoluyla Rumeli'ye geçmesini bildirmişti. Emre göre Kadı Paşa, süratle ordu ile Sırp'lar üzerine yürüyecekti. Bu vesileyle Rusya'ya ve Dubrovnik dolaylarını işgal eden Fransa'ya karşı gösteriş yapılacak, esasında ise Nizâm-ı Cedîd teşkilatı orada yerleştirilecekti²³. Fakat bu plân Nizâm-ı Cedîd'e karşı olan Sadrazam İsmail Paşa'nın engelleme çabalarıyla karşılaştı. Kadı Paşa'nın hareketine mâni olmak isteyen İsmail Paşa, gizlice bir yandan hanedandan şehzâde Mustafa taraftarlarıyla ittifak ederken diğer

¹⁹ “Ser-kâtibi Ahmed Efendi'yi dahi ol gün Bozdoğan Kemerî'nde bir hânede muhteff olduğu ma'lûm ve ahzı için kasd-ı hücumları hâne basılacağı meczûm oldukda dama çıkup firâr kasdıyla damdan dama geçerek Kalenderhâne Medresesi karşusunda bir menzilin damı kenarına gelüp onbeş dirâ' mürtefi' mahalden alçalup kendini aşağı atup beyne'l-hayât ve'l-memât biri başını kat'la kapup meydâna îsâl ve lâşesine dahi ip takup kefereye sürüderek mecmu'a irsâl eylediler. “Uçdu damdan itdi tamuyu meğer, bu köpeğe bu kadar uçmak yeter.” beyt-i kadîm-i meşhûrunun ednâ tağyîr ile hurûf-i menkûtasını zurefâ-yı 'asrdan ba'zı zevât-ı fezâil-nisâb şümürde-benân-ı hesâb ve tarih vâki' olmak garîbesini ihdâ-yı mecâlis-i isti'câb buyurdular.” *SE*, vr. 5b, sr. 5-14.

²⁰ Viyana nüshasında yer alan ek bilgi: “Mûma-ileyh mukaddemehû vak'anın intâc-ı vehâmet ideceğini müteferriş ve tarikât-ı 'ilmiyyeye dühûl ve müderris olmak takrîble halas-ı nefsi mülâhaza ve güyâ tedârik-i esbâb-ı muhâfaza itmekle tarihiyle medrese ser-mîrân-ı nâ-hâmise ihsân olunmağla lihyesin irsâl bu vechile münzâr-ı rûy-ı emâlen incila-pezir-i sakal idüp ba'dehû ser-maktû'nda sakal başını görenler ve sakal başa fedâ mislini bilenler asıl misli kalil-i tağyîr ve baş sakala fedâ ta'biriyle mecmû'a-i istihzâya tahrîr iylediler”. Ahmet Özcan, *a.g.e.*, s. 104.

²¹ Ahmet Özcan, *a.g.e.*, s. 107-108.

²² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara 1970, s. 80.

²³ Ahmed Refik, *Kabakçı Mustafa*, İstanbul 1331, s. 44.

yandan da Rumeli ayanlarına kılıçtan geçirilecekleri haberlerini göndererek sultâna karşı kıskırttı²⁴. Bu tahrikler bir süre sonra etkisini göstermiş, Tekirdağ'da Nizâm-ı Cedîd'in tesisini ilân eden fermânı okuyan görevli parçalanmıştı. Kıskıtılan Rumeli ayanları ise Edirne'de toplanmıştı. Sultân III. Selim o sırada İstanbul'da bulunan Kadı Paşa ordusunun vakit kaybetmeden asiler üzerine sevk edilmesi emrini geç verdiğinden isyan gittikçe büyümüş, geçen zaman Edirne'de toplanan asilerin sayısını arttırmıştı. Kadı Abdurrahman Paşa'nın Edirne'ye doğru harekete geçmesi emredildiğinde ise Çorlu ve Silivri halkı bu geçişe karşı direnişe geçmişti. İngilizlerin Osmanlı Devleti'ne meydan okuyarak, boğazları geçip İstanbul'u yakacaklarını söyledikleri, Rus tehdidinin yaşandığı bir dönemde bir iç savaşın çıkmasına izin vermek istemeyen III. Selim, Kadı Paşa idaresindeki Nizâm-ı Cedîd ordusunu İstanbul'a geri çağırması; ancak bu hareket Nizâm-ı Cedîd'e karşı olanları büyük ölçüde cesaretlendirmişti²⁵.

Edirne'de yaşanan bu olaydan sonra Ahmed Cevdet Paşa'ya göre Sultân Selim iki hatalı icraatta bulunmuştu. Bunlardan birincisi Topal Atâullah Efendi'nin Şeyhülislâmlığa getirilmesi, ikincisi ise Sadrazam Hilmi Paşa'nın Ruslara karşı ordunun başında hareket etmesi dolayısıyla yerine sadaret kaymakamı olarak Köse Musa Paşa'nın atanmasıydı²⁶. Her ikisi de Nizâm-ı Cedîd'in karşısında olup, Sultan Selim'e sezdirmeden, Şehzâde Mustafa taraftarlarıyla anlaşarak el altından yeniçerileri kıskırtıyorlardı.

Öte yandan İngilizlerin İstanbul'a yaklaştığı bir dönemde Karadeniz Boğazı'nda olan kalelerin Ruslara karşı güvenliğinin sağlanması için bazı tedbirlerin alınması icap etmiş, boğaz yamaklarının Nizâm-ı Cedîd teşkilatına dâhil edilmesine karar verilmiş, bu doğrultuda yamaklara Nizâm-ı Cedîd elbiselerinin giydirilmesi düşünülmüştü²⁷. Fakat bu düşünce Köse Musa Paşa ile Topal Atâullah Efendi'ye yamakları isyana teşvik için fırsat vermişti. Nitekim 17 Rebiülevvel 1222 (25 Mayıs 1807) Pazartesi günü Karadeniz Boğazı'ndaki yamaklar, kendilerine Nizâm-ı Cedîd kıyafetlerinin gönderildiğini haber aldıklarından bunları giymemek için toplanmışlardı. Olayı haber alan Ağaları Halil Haseki, onlara kıyafet gelmediğini söylemişse de dikkate alınmayıp asilerce öldürülmüştü. Bunu haber alan eski reisleri Mahmud Efendi, Büyükdere Ocağına iltica

²⁴ Ahmed Refik, *a.y.*

²⁵ Karal, *a.g.e.*, s. 80-81.

²⁶ Ahmed Cevdet Paşa, bu kişilerin fesatçı, yalancı olduklarını söyleyerek, büyük bir bozguna sebep olabilecek karakterde olduklarına dikkat çekmektedir. Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, (Sad. Dünder Günday), C. 4, Üçdal Neşriyat, İstanbul 2006, s. 2071-2072.

²⁷ Kemal Beydilli, "Kabakçı İsyanı Akabinde Hazırlanan Hüccet-i Şer'iyeye", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, IV (İstanbul 2001), s. 34.

niyetiyle karaya çıkmışsa da öldürülmekten kurtulamamıştı.

Büyüyen isyan devlet ricali tarafından duyulunca bir toplantı yapılarak müzakere edilmiştir. Ancak bu müzakereler isyancılara zaman kazandırmış, sayıları giderek çoğalmıştır. Bunda hiç şüphesiz çıkan isyanı III. Selim'e basit bir hareket olarak yansıtan Topal Atâullah Efendi ile Köse Musa Paşa'nın etkisi büyüktü. Nitekim Rebiülevvel'in 20'sinde (28 Mayıs 1807) gece saat dört civarında Tophane'ye gelen asilerin sayılarının çokluğu devlet erkânını dehşete düşürecek kadar fazlaydı. Şeyhülislâm, Sadrâzam ve diğer devlet ricali meselenin Bâb-ı Âli'de görüşülmesi için aldıkları davet gereğince Perşembe günü toplanmışlar ve saraya geçmek için Padişah'tan izin beklemişlerdir. Bu arada Et Meydanı'nda toplanan yeniçeriler de, kazan kaldırmış Müslüman olan cemiyetgâhımıza gelsin demeye başlamışlardı²⁸. Beliren tehlike karşısında sarayın kapıları kapatılmış, Padişah fermânıyla, asilere isteklerini sormak ve ne isterler ise yerine getirileceğini bildirmek üzere Şeyhülislâm, Anadolu ve Rumeli Kazaskeri, Ağa Kapısı'na gönderilmiştir. Elçiler asilerin yanına varınca Nizâm-ı Cedîd ocağının ilga olunduğunu ve başka isteklerinin olup olmadığını sormuşlardır²⁹. Asiler 11 kişinin adının listelendiği bir defter sunmuşlardır. Defterde yazılı olanların bulunması için hatt-ı hümayûn çıkmış, bu doğrultuda listede yer alanlardan sabık Kethüdâ İbrahim Nesim Efendi Kumkapı'da bulunup öldürülmüştür³⁰. Esasen asiler defterde adı geçenler dışında hiç kimseyi öldürmeyeceklerine dair karar almışlarsa da İbrahim Nesim Efendi'nin mehterbaşısı, efendisinin öldürülmemesi için ısrar edip ondan ayrılmayınca öldürülmekten kurtulamamıştır.

Öte yandan asiler, listede adı geçen fakat firar eden kişilerin yakalanması için ısrarcı davrandıklarından, bu kişilerin bulunması için beşer bin kuruş ödül vaad edilmiş, ele geçenlerden Kethüdâ Vekili Selânikli Memiş Efendi, Reis Vekili Safî Efendi, Darbhâne Emini Bekir Efendi, Bostancıbaşı Şakir Beğ katledilmiştir. Büyüyen isyan karşısında III. Selim, Nizâm-ı Cedîdin kaldırıldığını bir hatt-ı hümayûn ile her tarafa duyurmaya bu şekilde ortamı teskine çalışmışsa da bu defa da asiler şehzadeleri bahane

²⁸ SE, vr. 2a, sr. 19-20.

²⁹ Esasen İstanbul isyanlarının 1703 Edirne Vakası, 1730 Patrona Halil İsyanı gibi) tipik bir örneği yaşanmaktadır. İsyanların sebepleri farklı olsa dahi gelişim süreci hepsinde aynıdır. Nitekim isyan başladıktan sonra asilerin istek listelerini sunmaları bu isyan içinde geçerlidir.

³⁰ Ahmed Cevdet Paşa'nın belirttiğine göre Kethüdâ İbrahim Efendi isyan genişleyince Sultân'ın özel askerleri ile eşkıyaya karşı savunma tedbirleri almaya çalışmış, ancak muhalefet ile karşılaşınca kaçmak için konağına gitmiştir. Tebdili kıyafet ile gizlice marangoz kalfalarından Güllabizâde Agop'un evine ulaşmayı başarmışsa da kendisini tanıyan kömürcü ve hamal takımı tarafından eşkıyalara ihbar edilerek yakalanmış, Et meydanı'na götürülerek öldürülmüştür. Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C. 4, s. 2081-2082. Hakkında bilgi için bkz. *A.g.e.*, s. 2083-2084.

ederek Sultân'a baskı yapmaya başlamışlardır. Nitekim Nizâm-ı Cedîdin kaldırılmasından dolayı şehzadelere zarar verileceğini dile getiren asiler, bu endişelerini sultâna iletmişler, Sultân Selim'de kendi çocuğu olmadığından bu şehzadelerin korunmasının kendi nefsinden elzem olduğunu söyleyerek kalem sahiplerinin kefâletinde bunu garanti etmiştir. Fakat bununla yetinilmeyip şehzadelerin korunması için bir kişi de bekçi olarak saray-ı hümayûna gönderilmiştir.

21 Rebiülevvel Cuma (29 Mayıs 1807) gününe gelindiğinde firariler meselesinin devam ettiği görülmektedir. Nitekim Şeyhülislâm Efendi, kazaskerlerden, defterde adı yazılı firarilerin bir an evvel bulunmasını istemiş, aksi takdirde fitne ateşinin artacağını bildirmiştir. Firarileri aratmakta devlet tarafından bir eksiklik olmadığını belirten kazaskerler ise, gerektiğinde asilere bu konuda cevap vermek için Es-Seyyid Mehmed Münib Efendi'yi göndermeğe hazırlandıklarını söylemişlerdir. Ancak aynı anlarda isyanın rengi değişmiş, toplanan asiler fikir değiştirerek Sultân Selim'in hal'ini dillendirmeye ve şehzâde Mustafa'nın culûsunda ısrarcı olmaya başlamışlardır. Bu maksatla asiler Şeyhülislamı, Sekbânbaşını, diğer ilmiye mensuplarını yanlarına bir miktar tüfekli ve bayraklı kuvvet vererek Paşa Kapısı'na göndermişler, asilerin saraya gidilmesi için bağırıp çağırmaları ve aceleci davranmaları karşısında Şeyhülislâm, kaymakam ve diğer devlet ricali Paşa Kapısı'ndan hareket etmişlerdir. Asiler ise hep bir ağızdan Sultan Selim'i istemediklerini, Sultan Mustafa'yı istediklerini bağırmaya başlamışlardır. Saraya varıldığında Şeyhülislam askerden hiç kimsenin buraya girmemesini tembihlemiş, bu tembih üzere saray kapıları açılmıştır. Sarayda Sultan Selim'e hal'i bildirildikten sonra, yeni Sultan tebrik edilmiş, devlet ricali kendisine bağlılığını bildirmiştir. Sultan Mustafa saat altı buçuk sularında tahta geçmiş, öğlen vakti Cuma namazı için de Ayasofya'ya gitmiştir. Gidiş ve dönüşlerde kendisini görmek için toplanan halka da paralar saçılmıştır.

Hareketlerinin ikinci aşaması olan Padişahı tahttan indirme işini de başarı ile tamamladığını düşünen asiler, listede istedikleri kişilerden arta kalanların bulunmasında ısrarcı olarak Et Meydanı'na dönmüşlerdir. Fakat anlaşıldığına göre asiler, defterde yazılı isimlerin bulunması ve imhası konusunda ciddi çalışıyorlar, iyi istihbarat alıyorlardı. Nitekim Sultan Selim'i hal ettikleri gün aranılanlardan El-Hac İbrahim Efendi ölü bulunmuştur. El-Hac İbrahim Efendi'den, boşalan bahriye nezareti de Mustafa Reşid Efendi'ye tevcih olunmuştur. Bunun gibi Serkatib Ahmed Efendi, Bozdoğan kemerinde bir hanede saklanmış iken hanenin basılacağını haber alarak firar etmek amacıyla dama çıkmış, damdan dama atlarken düşmüş, daha ölmeden yetişen asilerce başı koparılarak

meydana götürülmüş, ölüsüne ip takılıp gayr-i müslimlere sürütülmüştür³¹. Ertesi, 22 Rebiülevvel 1222 (30 Mayıs 1807) Cumartesi günü de Nizâm-ı Cedîd defterdârı olan Ahmed Beğ Efendi yakalanıp meydana getirilmiş, ancak daha önce bina emini iken yaptırdığı kışlalardaki tanıdıkları ve sekbânbaşının yalvarmaları ile affedilerek öldürülmekten kurtulmuştur. Kapan naibi Latif Efendi Sinop'a sürgün edilmiş, valide Kethüdâsı sabık Yusuf Ağa Kütahya'ya ikamete gönderilmiştir. Ancak bu şekilde asiler, istekleri yerine getirildiğinden Et Meydanı'ndan dağılmışlardır.

Asiler cezalandırılacakları endişesi ile kendilerini güvende hissetmek istediklerinden ertesi 23 Rebiülevvel 1222 (31 Mayıs 1807) Pazar günü, Şeyhülislâmın konağında Kaymakamın, Anadolu ve Rumeli Kazaskerinin, İstanbul Kadısının, Mehmed Münib Efendi'nin ve Sekbanbaşı ile ocak ağalarının katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda alınan karara göre askerler, isyandan dolayı cezalandırılmayacak, hiçbirinin canına dokunulmayacak; onlar da buna mukabil devlet işlerine karışmayacaklardı³². Toplantıda hazırlanan hüccetin³³ bir nüshası değerli hediyeler ve hilatlar ile ocağa teslim edilmiştir.

Asilerin suçlu görülme ve cezalandırılma korkusu ile sözlü teminat almaları olağan olmakla beraber bunun yazılı bir şekilde kâğıda dökülerek delillendirilmek istenmesi ilk defa karşılaşılan bir durumdu. Bu durum kendi devri içinde dahi yadırganmış, o dönem kaynaklarında da garip bir uygulama olarak nitelendirilmişti³⁴. Bunun gibi kimsenin ırzına, namusuna dokunulmaması, bir tek silah atılmadan, yağma çapul olmadan tehlikenin atlatılmış olması da yine alışılmamış bir durum olarak görülüyordu. Öyle ki

³¹ Kaçarken damdan düşen ve asilerce öldürülen Serkatip Ahmed Efendi'nin bu durumuna dair şöyle bir beyit kaydedilmiştir: “*Uçtu damdan itdi tamuyu meğer, bu köpeğe bu kadar uçmak yeter*”. *SE*, vr. 5b, sr. 14.

³² Bu hususa dair Sultan Mustafa'ya ait hatt-ı hümayûnun sûreti, Said Efendi'nin ifadesiyle “ibaresi ibaresine” kaydedilmiştir: “*Sûret-i hatt-ı hümayûn: İşbu hüccet-i şer'iyede derc ve tasfir olunan kâffe-i şerâit-i mu'tebere harf be-harf manzûr ve ma'lûm-ı şâhânem ve zeylini hatm ve imzâ iden şeyhü'l-islâm-sellemehü's-selâm ve kâim-makâm-ı 'âlî-makâm ve 'ulemâ-i â'lâmım hatm ve imzâları makbûl-ı şâhânem olmuşdur. Mâdemki işbu sened-i mu'teberde olan şerâite yeniçeri kullarım tarafından ri'âyetle muktezâ-yı ta'ahhüdleri üzere bundan sonra cüzî ve küllî umûr-ı saltanat-ı seniyyeme müdâhele itmeyüp ecdâd-ı 'izâmım zamanlarında olduğu gibi her bir husûsda emr ü fermân-ı şâhâneme inkıyâd ve mütâba'at ve zâbitlerine her halde itâ'at ideler, ben dahi 'âlemleri yokdan var iden Allah 'azîmü's-şânın ism-i bâki ve iki cihân serveri peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafa 'aleyhi efdalü's-salâti ve ezkâhâ efendimiz hazretlerinin rûh-ı tâb-nâklarını yâd ile ta'ahhüd iderimki gerek taraf-ı hilâfet penâhımdan ve gerek vüzerâ-yı 'izâm ve vûkelâ-yı fihâm ve zâbitân-ı devlet-i ebed-kıyâmım taraflarımdan fer[d]-i âferîde hiçbir vakitte muâhaze ve mes'ûl olmaya.*” *SE*, vr. 6b, sr. 7-21, vr. 7a, sr. 1-2.

³³ Asilerden hesap sorulmayacağına, onların da devlet işlerine karışmamalarına dair hüccetin asıl metni yani arşivdeki nüshası Kemal Beydilli tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Beydilli, a.g.m, s. 33-48.

³⁴ Beydilli, a.g.m, s. 36.

asilerin halka zarar vermemesi isyanın hafif bir şekilde atlatıldığı şeklinde algılanmış, mucize kabilinden bir durum olarak gösterilmiş, bu yönü ile sadece Osmanlı Devleti tarihinde değil diğer devletler tarihinde de emsalsiz olduğu dile getirilmiştir. Said Efendi'nin ifadesiyle ahali, asileri: “*Bunlar âdem değil melek yahud te'yîd-i dîn ve devlet için min tarafî'l-İlah mürsel bir kavm-i mübârekdir*”³⁵ diyerek şükrederek anıyordu.

Halkın bu yaklaşımı Kemal Beydilli'nin tespiti ile: “*Devletin yenilenme ve yeniden yapılanmasındaki hayati zaruretin genel efkâr tarafından kavranmamış olmasını ve dolayısıyla halkın bilinçsizliğini açığa vurması itibariyle fevkalade çarpıcıdır*” (Beydilli, 2001:39). Hiç şüphesiz asıl zararı devlet çekmiştir. Ahmed Cevdet Paşa'nın belirttiği gibi Rusya seferi için yapılan hazırlıklar yok edildiği gibi, dost ve düşman nezdinde devletin itibarı büyük ölçüde sarsılmıştır. Nitelikli, bilgili, tecrübeli devlet adamları asilerce öldürüldüğü için savaş halinin olduğu ve Avrupa'nın karışık bulunduğu bu dönemde bu devlet adamlarının yerini dolduracak maharette kişilerin iş başında bulunmaması devleti maddi ve manevi açıdan büyük zarara sokmuştur³⁶.

Asiler hükümet ile imzaladıkları mukaveleye rağmen boş durmayıp devlet işlerine karışmaya başlamışlardı. 17 Rebiülâhîr (24 Haziran 1807)'de yamaklara dağıtılacak bahşişlerin hepsini vermeyip, kendisinde alıkoyarak açgözlülük yaptığı gerekçesiyle Sekbanbaşı Arif Ağa'yı görevinden aldırarak yerine başçavuş vekili olan Es-Seyyid Mustafa Ağa'yı tayin ettirmişlerdi. Sekbânbaşı Arif Ağa ise sakladığı paraları zorla alınarak Bursa'ya sürülmüştü. Valide Sultân kethüdâsı Yusuf Ağa'da asilerin öldürülecekler listesinde yer aldığından isyanın bitmesine ve hüccetle onanmasına rağmen öldürülmüştür³⁷. Keza Kapan Naibi Latif Efendi de öldürülmesi istenilen kişilerdendi. Affı kabul olmayacağından rütbesi ilim adamlığından mir-i miranlığa çevrilmiş ve Bursa'da hatt-ı hümayûn mücebince öldürülmüştür. Hüccete aykırı olarak devletten elini çekmeyen ocaklılar bu defa Şeyhülislâm Ataullah Efendi'nin azline girişmişler, 7 Cemâziyelevvel (10 Temmuz 1807)'de azlettirerek yerine Ömer Hulûsi Efendi'yi tayin ettirmişlerdir. Ancak Hulûsi Efendi'yi istemeyenler Süleymaniye Camii'si avlusunda toplanmaya başlayınca Şeyhülislâm Ömer Hulusi Efendi istifa

³⁵ SE, vr. 10a, sr. 16-18.

³⁶ Ahmed Cevdet Paşa, a.g.e., C. 4, s. 2096-2097.

³⁷ Öldürülen Yusuf Ağa'nın evrakları arasında Mekke payelilerinden, Galata kadısı, Haffafzâde Mehmed Emin Efendi'nin imzâsıyla bir kağıt çıkmıştır. Bu kağıtta El-Hac Sadullah ibn-i Ahmed Ağa adlı bir kişinin şahitler huzurunda ömrünün yedi senesini Yusuf Ağa'ya sattığı yazılmıştır. Haffafzâde Mehmed Emin Efendi Gelibolu'ya sürülmüştür. Bu ömrün satışını gösteren, Galata Kadısı Haffafzâde Mehmed Emin Efendi'nin mühürlendiği yazının sûreti transkript kısmında yer almaktadır. Bkz. SE, vr. 11b, 12a.

ettirilerek, huzur-ı hümayûna getirilen Ataullah Efendi'ye hilat-ı beyzâ giydirilip yeniden Şeyhülislâm olarak atanmıştır. Esasen daha önce imzalanan hüccet gereğince ocaklının devlet işinden elini çekmesi gerekiyordu. Asilere hüccete rağmen neden hâlâ müdahaleye çalıştıkları sorulduğunda, bunu hüccetteki maddelere riayeten yaptıklarını, yeni Şeyhülislâmı istemeyenlerin isyan edebileceklerini, yağmaya kavgaya girişerek devlete hanel verebileceklerini, sükûn bulan fitne ateşinin yeniden alevlenmesinden korktuklarını ifade ediyorlardı.

Sonuç

Sultân III. Selim'in başlattığı Nizâm-ı Cedîd ıslahatı Karadeniz'deki boğaz yamaklarının başlattığı isyan ile akim kalmıştır. Nizâm-ı Cedîd ordusu ilga edilmiş, Sultan Selim tahttan indirilmiştir. Olay hakkında devrin kalem erbâbları yazdıkları tarihçelerinde dar ya da geniş kapsamlı bilgi vermişlerdir. Berlin *Staatsbibliothek Orientabteilung* (Berlin Devlet Kütüphanesi Doğu Bölümü)'tan tespit ettiğimiz Boğaz Yamaklarının İsyanı'na dair -Said Efendi'nin bizzat kaleminden çıktığı düşünülen- 14 varaklık elyazması bunlardan biridir. Bu elyazması dışında yine aynı kütüphanede Seyyid Ahmed Tebrizi tarafından istinsah edilen "*Târîh-i Sa'id Efendi*" adlı bir tarihçede bulunmaktadır. Makalemizde kaynak olarak kullandığımız elyazmasının Berlin'deki bu tarihçe ile mukayesesi yapılamadı; ancak Viyana nüshası ile kıyaslandığında bir bölüm olarak bu nüshada yer aldığı, fakat gerek yazım gerekse verilen bilgiler açısından farklılıkların olduğu görüldü. Bu ana kadar Said Efendi'nin tarihçesinin dört nüshası olduğu bilinmekte iken Almanya'daki nüshaların varlığı ile artık bunun altı olduğu kabul edildi. Said Efendi'nin boğaz yamaklarının isyanını içeren yazmasına göre Nizâm-ı Cedîd kıyafetlerinin giyilmemesi bahanesiyle başlatılan ve Nizâm-ı Cedîd askerinin ilgasına yönelik genişleyen hareket, hedef değiştirerek Sultân III. Selim'in hal'ine yönelmiş bunda da başarı kazanmış, hatta ilk olmak üzere asilere dokunulmayacağına ve onların da devlet işlerine müdahale etmeyeceklerine dair garanti belgesi mahiyetinde bir hüccet imzalanmıştır. Said Efendi, elyazmasında imzalanan hüccetin ve asilere dokunulmayacağına dair Sultân IV. Mustafa'ya ait hatt-ı hümayûnun bir sûretini kaydetmiştir. Devrinde, asiler ile böyle yazılı bir anlaşmaya gidilmesi ne kadar garip karşılanmışsa, asilerin halkın malına, canına dokunmaması da o derece şaşırtıcı olmuş, alışılmamış bir uygulama olarak gösterilmiştir. Ancak, isyan esnasında halka zarar vermemeye dikkat eden asiler, hüccetin imzalanmasından sonra anlaşmaya sadık kalmayarak devlet işlerine müdahaleye başlamışlardır. Çalışmamız esnasında Said Efendi'nin yazmasında yer alan bilgilerin Ahmed Cevdet Paşa, Ahmed Refik gibi tarihçiler tarafından kaynak olarak kullanıldığı görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Afyoncu, Erhan, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.
- Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, (sad. Dünder Günday), C. 4, Üçdal Neşriyat, İstanbul 2006.
- Beydilli, Kemal, “Kabakçı İsyanı Akabinde Hazırlanan Hüccet-i Şer‘iyye”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, IV (İstanbul 2001), s. 33-48.
- Flemming, Barbara, *Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland, Türkische Handschriften*, yay. Wolfgang Voigt, C. XIII, 1, Wiesbaden 1968.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara 1970.
- Karal, Enver Ziya, *Selim III’ün Hatt-ı Hümayunları, Nizam-ı Cedid (1789-1807)*, TTKB, Ankara 1988.
- Kethüda Said Efendi, *Karadeniz Boğaz Yamaklarının İsyanı*.
- Özcan, Ahmet, *Kethüda Said Efendi Tarihi ve Değerlendirmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 1999.
- Özcan, Besim, “Sultan III. Selim Devri Islahat Hareketleri (Nizâm-ı Cedîd)”, *Türkler*, C. 12, Ankara 2002, s. 671-683.
- Refik, Ahmed, *Kabakçı Mustafa*, İstanbul 1331.
- Shaw, Stanford J., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma
- Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri”, *Türkler*, C. 12, Ankara 2002, s. 609-628.
- Shaw, Stanford J., *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev. Hür Güldü), Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

Metnin Transkribi

1b: Sübhân min-lâ-inkızâü'l -meleke

İşbu bin ikiyüz yigirmi iki sâl-ı 'ibret-i iştîmâl Rebiü'l-evvelinin onyedinci Pazarırtesi günü Karadeniz Boğazı'nda vâki' kıla'-i ma'lûme yamakları ihtîşâd ve keenne-hû kendilerine Nizâm-ı Cedîde mahsûs esvâb irsâl olunup 'adem-i kabûlüne ısrâr ile isâre-i gubâr-ı fesâd eylediklerini ağaları olan Halil Haseki istîmâ' ve 'azm-i mahall-i ictimâ' idüp her ne kadar "Esvâb geldiği yokdur" deyü serd-i delâil-i tevsika ibtidâr ve bu sûretle def'-i cem'iyetleri için sarf-ı mâ-hasal-ı iktidâr itmiş ise dahi kâ[r]ger olmadığından kat'-ı nazar, mezbûrî güşte-i tığ-ı heder eyledikleri boğazda tabyalara me'mûrlardan re'is-i sâbık Mahmûd Efendi'nin ma'lûmı oldukda zevrak-ı gürîze süvâr ve şiddet-i ta'kîbleri pîçide-i mecdâf-ı firâr olmağla Büyükdere Ocağı'na ilticâ kasdiyle karaya çıktığı gibi yedlerine giriftâr ve tündbâd-ı sademât-ı şimşir ile eczâ-yı vücûdunu târ-mâr eyledikleri haberi ol gün ricâl-i devlet nâmına olanların 'aks-endâz-ı sâmi'a-i gaflet-meşhûnları oldukda der-'akab 'akd-i encümen-i hâss, ve yine müşâvere-i hâssa-i ma'hudeleriyle ol gün ve ferdâsı tarh-ı mecâlis-i havâss eyledikleri mesmû' olduğuna göre müdârâ ve muvâfakatle çâre-cûyî-i indifâ'-ı cem'iyet olup bu vechile imrâr-ı vakt olunmakta iken şehir-i mezbûrun yigirminci

2a: hamîs gicesi sâ'at dört sularında tophâneye vusûllerinde şîrzime-i kalîle iken cem'iyetleri tezeyyüd bulduğu sâmi'a-res-i ricâl-i devlet ve dehşet-endâz kulûb-ı erkân-ı saltanat olmağla sahra-yı bâb-ı 'âlîde bulunmaları için şeyhü'l-islâm-ı vakt sânehu'l-lâhi teâlâ 'anî'l-makt taraflarından sudûr-ı 'ızâm tarikat-ı 'ilmiyye ve kâim-makâm-ı 'âlî-makâm taraflarından kârbendaân-ı menâsıb-ı Devlet-i 'Aliyye da'vet olunmaları ile pençşenbih günü namaz vakti cümlesi kapuya varmakta müsâr'at ve kâ'ide-i selefe ri'âyeten serây-ı hümayûna 'azimete isticâze ve taraf-ı hümayûndan 'adem-i ruhsat ve icâzeye binâen Paşa Kapusu'nda bast-ı bisât-ı cem'iyet ile kar'a-endâz müşâvere ve keyfiyet-i vak'anın nîk ü bedi mülâhaza ile müzâkere esnâsında ahşamdan sabaha dek dâhil-i cem'iyetleri olan eşhâs-ı kesîr İslambol'a mürûra mübâderet ve doğru yeniçeri ortaları meyânında vâki' Et Meydânı'na ilkâ-yı 'asâyı ikâmet eylediklerinde kışlalardan kazanlar hurûcî 'adetini icrâ ve karakullukçular ta'yini ile tevâif-i Bektaşîyye'yi bayrakları altına ictimâ'a 'iğrâ ile terâküm ve ihtîşâdları ve "müslümân olan cem'iyet-gâhımıza gelsün" da'vet-i 'umûmuna icâbet iden efrâd-ı nâsın tezâhüm ve izdiyâdları ma'lûm oldukda serây-ı hümayûnun kapuları sedd

2b: ile tahsin(?) ve şeyhü'l-islâm-ı sellemehü's-selâm hazretleri sadreyn-i muhteremeyn ile Ağa Kapusu'na varup her ne iltimâs iderler ise kabûl olunacağına ta'ahhüd ile def'-i cem'iyet itmek için bâ-hatt-ı hümayûn ta'yin buyurulmağla ecille-i sudûr-ı kirâm hazerâtını kapuda tevkîf ve kendüleri sadreyn-i muhteremeyn hazretleriyle Ağa Kapusu'nı teşrîf, buyurduklarında savb-ı fetvâ-yı penâhîlerinden ber-mûceb-i fetvâ, Nizâm-ı Cedîd ocağı ref' ve ilgâ olunduğu haberiyle fetvâ emîni irsâl ve bundan ma'ada irâdelerinden sûâl ile istinkâh-ı hakikat-ı hâl olundukda 'ilm-efrâzân-ı meydân-ı cem'iyet zât-ı 'âlilerine Et Meydânı'na da'vet ile sıklet virdiklerinde zarûri icâbet ve sadreyn ile sekbânbaşı murâfakatıyla dâhil-i dâire-i cem'iyet olduklarında matlûbları olan on bir neferin defteri terkîm ve iltimâs-ı izâle-i vücûdları ile yed-i fetvâ-penâha teslim ve anlar dahi der-'akab savb-ı saltanata 'arz ve takdîm buyurduklarında bulunmaları için sâdır olan hatt-ı hümayûn mûcebince kethüdâ-yı sâbık İbrahim Nesim Efendi Kum Kapu'da neccâr kalfalarından Güllâbi oğlunun menziline bulunup keşân ber-keşân vâsıl-ı meydân olduğu gibi pâre pâre olup yanında olan mehterbaşısını tevâif-i müctemi'a matlûblarından ma'ada bir ferde ızrâr itmemek üzere

3a: beynlerinde mu'ahedelerine binâen her ne kadar def'e sa'y itmişler ise mündef'i olmaduğundan katl ile i'dâm ve efendisine pâdâş-ı in'idâm eylediklerinden sonra pey-der-pey sâir matlûblarını mutâlebede ısrâra ikdâm ve taraf-ı devletten bulanlara beşer bin gürüş va'de ile aranmakda ihtimâm olunup talebinden bî-haber terk-i mülâhaza-i meferr idenlerden kethüdâ vekîli Selânikli Memiş Efendi ve reis vekîli Safi Efendi ve Darbhâne emîni Bekir Efendi ve Bostancıbaşı Şâkir Beğ mahnûkan matrûh-ı nat'ı siyâset ve ru'ûs-ı maktû'âları galtîde-i meydân-ı cem'iyet kılınub müstevcib-i ictimâ' ve ihtîşâd ve âsl-ı asîl-i madde-i fesâdan olan Nizâm-ı Cedîd ocağının irtifa'ına dâir hatt-ı hümayûn sâdır olmağla i'lân için "pâdişâhımız Nizâm-ı Cedîd ocağını kaldırdı" deyü taraf taraf dellâllar nidâ ve bu sûrette mesâm'i-i tevâif-i müctemi'aya iblâğ-ı haber-i mâcerâ idüp Şamlı Ragıp Paşa'nın dahi kayd-ı vezerâtı terkîn ve ilgâ ve Kütahya'ya nefy ü iclâ ile der-devletten def'ine ve Rumeli ve Anadolu'nun üçer kollarına Nizâm-ı Cedîd ocağının intişâr-ı haber-i ref'ine fermânlar tahrîriyle sanâdîd-i devlet iştigâl ve fitne-i müctemi'anın mâ-bakî matlûblarını iltimâsda nâr-ı hiddet ve sevreleri işti'âl üzere iken

3b: şehzâde efendilerimize isâbet-i zarar-ı halecân-efzâ havâtır-ı 'asker olmağla "ulemâ ve ocak tarafından âdemler ta'yîn, vücûd-ı 'alem-sûdları sûr-ı üstüvâr-ı muhâfaza ile tahsîn olunsun" deyü zuhûr iden irâde savb-ı saltanata 'arz ve ifâde olundukta: "Benim evlâdım olmadığı ma'lûm, bu sûretten hıfz-ı vücûdları nefsimden ziyâde mültezem idüğü

cümleye meczûm olmağla sudûr-ı devlet tevsîk ve te'mîne hâme-cünbân-ı kefâlet olsunlar.” deyü vürûd-ı emr-i hümayûna imtisâl ve sudûr-ı kirâm li-ecclî'l-kefâle der-‘akab mühürleriyle tahrîr-i kabâleye isti‘câl sudûr-ı kirâmdan imâm-ı evvel-i şehriyârîye sekbânbaşı ma‘zûllarından biri terfikan pâs-dâri-yi şeh-zâdegân için serây-ı hümayûna irsâl olunup, ol gün bu vechle ahşâm ve bu mukaddimât-ı garîbe ile netice-pezîr-i encâm oldukda hazret-i meşîhat-penâh sadreyn-i fezâil-destgâhla ol gice kışlalarda beytûtet ve ahzâb-ı müctemi‘a taraflarından muhayyer-i ‘ukûl olacak mertebelerde emr-i muhâfazada dikkat olundığı ahâlî-i İstanbul’u gunûde-i pister-emniyyet edüp ferdâsı olan yevm-i cum‘ada ‘ale’s-sabâh firârîler bir sâ‘ate dek bulunmazlar ise âteş-i fitnenin etrâfa sirâyetiyle şerâre-fîşân-ı hüsrân olacağı taraf-ı hazret-i şeyhü’l-islâmîden ihbâr ve i‘lân

4a: olundukda Paşa Kapusu’nda olan sudûr-ı kirâm firârîleri aratmakda Devlet-i ‘Aliyye tarafından kusûr olunmadığı i‘lâm ve iktizâsına göre tedârik-i cevâb ile iskât ve ifhâm için İslâmbol’dan ma‘zûl akdem-i cehâbize-i fuhûl Es-Seyyid Mehmed Münib Efendi hazretlerini ihzâr ile ib‘âs ve ol esnâda fırka-i müctemi‘a beynlerinde saded-i tebeddül idüp Sultân Selim Hân hazretlerinin hal‘i sadedini ihdâs itmeleriyle Sultân Mustafa ce‘ale’l-İllâhü teâlâ evkâtihî makrûneten-bi’r-râhati ve’s-safâ hazretlerinin cülûs-ı hümayûnlarına râğbet ve hâhişlerin izhâr ve hal‘ maddesinde kemâl-i mertebede ‘inâd ve ısrâr itmeleriyle çâre kalmayup Bâb-ı ‘Âlî’de olan sudûr-ı ‘izâmi fazâil-ittisâm hazerâtını da‘vet için iltimâs-ı cumhûr ile şeyhü’l-islâm selemle-Allahü’l-melikü’l-‘allâm taraflarından ademler ba‘s ve tesyâr ve sudûr-ı müşârûn-ileyhüm hazerâtı dahi meydâna med‘uvv ve matlûb olduklarını taraf-ı hümayûndan istizânla me‘zûnen ‘acele süvâra ibtidâr olup mecmu‘-ı ecnâda vâsıl ve muhteşid-i eshâb-ı fatk u ratka dâhil oldukları gibi şeyhü’l-islâm-ı Nu‘mânî-makâm hazretlerinin rükûblarına ibrâm anlar dahi bi’z-zarûre râkib-i tevsen i‘tizâm olduklarında rikâblarında bir mikdâr tüfenkli ile iki bayrak ve verâlarında rütbeleriyle sudûr-ı

4b: kirâm ve sekbânbaşı ve sâir gürûh-ı enbûh-ı ahâlî-i ocaka tertîb-i alây ile Paşa Kapusu’na mevsûl ve erkân-ı devlet ve rûz-merre destâr ve hey’etleriyle bulunduklarından tedârik-i esvâb-ı divâniyyeye meşgûl iken Mabeynci Ahmed Beg dahi bulunup Alây Köşkü altına geldiği gibi pâre pâre olunup müşârûn-ileyhim efâze’l-İllâhü teâlâ miyâhü’l-‘avnihi ‘aleyhim hazretlerine saraya gidilmek için ref‘-i ‘akîre-i ibrâm ve cemâ‘at-ı müctemi‘anın isti‘câlde tekâzâların i‘lâm itmeleriyle cenâb-ı şeyhü’l-islâm ve kâim-makâm ve sudûr-ı mekârim-i irtisâm ve maktûllerin yerine Kethüdâ vekîli olan Hasan Tahsin Efendi ve re‘is vekîli Sa‘id Halet Efendi ve darbhâne emîni Es-Seyyid

Mehmed Efendi ve mevcûd olan sâir ricâl-i devleti ededdiyyü'l-kıyâm alây ile kapudan hareket ve hezâr-pâre Ahmed Beg lâşesine medd-i nazar-ı 'ibret ve ol hevâlide müctemi' gürûh-ı enbûh-ı 'askeriyyenin bir âğızdan "Sultân Selîmi istemezüz, Sultân Mustafa efendimizi isterüz" deyü tanîn-endâz-ı çarh-ı nâ-sâz olan sayha vü feryâdlarına ihâle-i sem'-i dehşet iderek bâb-ı hümayûna vusûl ve savb-ı hazret-i şeyhü'l-islâmiden efrâd-ı 'askerden içerü kimesne girmesün deyü tenbîhlerine ser-furû-ı berde-i ta'ahhüd ve kabûlünden sonra bâb-ı hümayûn açılıp içerü duhûllerinde

5a: rüzgâr-ı 'acâib etvâr-ı Sultân Selîm 'âmîleh'ü'l-lâhi teâlâ bi'lutfihi'l-'amîm hazretlerine

Müddetî câm-ı cem be-dest-i tû bûd

Çün tû nişînâhtî kesî çî küned

beyt-i ma'nidâr ile i'tizâr ve ümmet-i müctemi'anın hıla' hıla' teb'iyet eylediklerini ihbâr itmekle vâris-i tâc ü taht ve şehinşâh-ı hümayûn-baht Sultân Mustafa Hân ce'ale'l-llâhü kâtibeti a'dâ'ihî mahzûleten bi'l-hüsrân hazretlerine ifâde-i hâl ile tebrîk-i saltanat ve kendileri sâye-endâz-ı köşe-i 'uzlet olduklarında ber-mu'tâd-ı devlet itmâm-ı emr-i teb'iyet olunup evvel-i vakt-i zuhûrda gâile-i emr-i teb'iyet vaktiyle edâ-yı salât-ı cum'aya mûmâna'at itmekle sâ'at altı buçuk sularında padişâh-ı nev-câh eyyedehü'l-llâhü ve kuvâhu Ayasofya ma'bed-i kadîmini teşrîf ve iyâb ü zihâblarında cumhûr-ı muhteşideyi nisâr-ı nakdine-i selâmla taltîf buyurdular, böyle a'zâm şî'âr-ı islâmiyyeden olan emr-i celîl ile ibtidâları fâl-ı hüsn ittihâz olunacak emr-i müstahsen vukû'ı bâdi-i sürûr ve bâ'is-i şâd-mânî ve hubûr olarak erkân-ı devlet mekânına ve efvâc-ı bahr-emvâc-ı müctemi'a dahi mâ-beka matlûblarını buldurmağa ısrâr ile Et Meydânı'na ric'at eylediklerinde yine ol gün Elhac İbrâhim Efendi yalısı verâsında bağında su yolu lağımında bulunup bağçe kapusundan bir kirâ

5b: bârgîrine irkâb ve çavuşbaşı odasında ilkâ-yı nişîmengâh-ı ızdırâb eylediklerinde 'asker tarafından me'mûrlar girîbân-gîr ve mübtelâ-yı envâ'-ı tevbîh ve tahkîr olarak Sultân Bayezid'e dek götürüp öte gitmeğe kudret kalmamağla kılıç üşürüp rîze rîze ittiler ve ser-kâtibi Ahmed Efendi'yi dahi ol gün Bozdoğan Kemeri'nde bir hânede muhtefî olduğu ma'lûm ve ahzı için kasd-ı hücumları hâne basılacağı meczûm oldukda dama çıkup firâr kasdıyla damdan dama geçerek Kalenderhâne Medresesi karşusunda bir menzilin damı kenarına gelüp onbeş dirâ' mürtefi' mahalden alçalup kendini aşağı atup beyne'l-hayât ve'l-memât biri başını kat'la kapup meydâna îsâl ve lâşesine dahi ip takup kefereye sürüderék mecmu'a irsâl eylediler. "Uçdu damdan itdi

tamuyu meğer, bu köpeğe bu kadar uçmak yeter.” beyt-i kadîm-i meşhûrunun ednâ tağyîr ile hurûf-i menkûtasını zurefâ-yı ‘asrdan ba‘zı zevât-ı fezâil-nisâb şümürde-benân-ı hesâb ve tarih vâki‘ olmak garîbesini ihdâ-yı mecâlis-i isti‘câb buyurdular. Ferdâsı olan cum‘airtesi günü Nizâm-ı Cedîd defterdârı olan Ahmed Beg Efendi’yi bulup keşân-ber-keşân-ı mecmu‘a vardıkda sekbânbaşı istid‘âsı ve bundan akdem binâ emîni olup yapdır[dı]ğı

6a: kışlaların yoldâşlarının ricâsı ile ‘avf ve itlâk ve zümre-i ahyâya ilhâk olundu ve Kapan nâibi Latîf [Efendi] muhtefi olduğu yirde bulunmaksızın şeyhü’l-islâm-sellemehü’s-selâm hazretlerinin ricâları Sinob’a nefy ile iktifâyı mûcib ve hıfz-ı nâmûs-ı tarîk-i ‘ilmiyyesi müstevcib oldu. Vâlîde kethüdâsı sâbık Yusûf Ağa’nın i‘damına emr-i ‘âli-i sahîfe-pirâ-yı vukû‘ ve ba‘dehû ‘afv olunup tarîk-i haccdan ‘avdet itmiş olmağla bulunduğu yerden Kütahya’ya varup ikâmet itmek üzere me’mûriyeti zebân zed-i şüyû‘ oldu. Elhac İbrâhim Efendi’den umûr-ı bahriyye nezâreti nâmıyla münhal olan tersâne emâneti Mustafa Reşîd Efendi’ye tevcih ve ihsân ve bu sûretle matlûblardan olmadığı işâ‘a ve i‘lân olundu. İrtesi pazar günü kâim-makâm-ı ‘âli-menzilet ve sadreyn-i muhteremeyn ile mesned-ârâsı nekâbet ve bu def‘a umûr-ı hâriciyye-i devlet ebeddiyyü’l-müddet mükâlemesine me’mûr buyurulan Es-Seyyid Mehmed Münib Efendi ile kadı-i dâr-ı saltanat hazerâtı devlethâne-i hazret-i şeyhü’l-islâmiye me’mûr ‘azîmet ve zânû-zede-yi şerîf mücâleset ve sekbânbaşı delâletiyle tevâif-i Bektâşiye’nin eshâb-ı kelâmı şeref-yâb-ı ma‘iyyet olduklarında ‘akd olunan meclis-i hatîrde ber-muktezâ-yı hükm-i kudret cilve-fürûş

6b: ...³⁸ sûret olan vâk‘a-i garîbe ve hâdis-e ‘acîbede tevâif-i Bektâşiyye’den bir ferd muâheze olunmamak üzere tevsîk ve anlar dahi fî-mâ-ba‘d umûr-ı Devlet-i ‘Aliyye’den bir emre ta‘arruz ve müdâhele itmeyecekleri tahkîk ile tahrîr olunan hüccet ve bâlâsına revnak-efzâ olan hatt-ı Hümâyûn müstevcibü’r-rehbet bi-‘ibâretihâ nigâşte-i berâ‘a-i imlâ kılındı.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

İşbu hüccet-i şer‘iyyede derc ve tastîr olunan kâffe-i şerâit-i mu‘tebere harf be-harf manzûr ve ma‘lûm-ı şâhânem ve zeylini hatm ve imzâ iden şeyhü’l-islâm-sellemehü’s-selâm ve kâim-makâm-ı ‘âlî-makâm ve ‘ulemâ-i â‘lâmım hatm ve imzâları makbûl-ı şâhânem olmuştur. Mâdem ki işbu sened-i mu‘teberde olan şerâite yeniçeri kullarım

³⁸ Bir kelime silik, okunamadı.

tarafından ri'âyetle muktezâ-yı ta'ahhüdleri üzere bundan sonra cüzî ve küllî umûr-ı saltanat-ı seniyyeme müdâhele itmeyüp ecdâd-ı 'izâmım zamanlarında olduğu gibi her bir husûsda emr ü fermân-ı şâhâneme inkıyâd ve mütâba'at ve zâbitlerine her halde itâ'at ideler, ben dahi 'âlemleri yokdan var iden Allah 'azîmü's-şânın ism-i bâki ve iki cihân serveri peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafa 'aleyhi efdalü's-salâti ve ez-kâhâ efendimiz hazretlerinin rûh-ı tâb-nâklarını yâd ile ta'ahhüd iderimki gerek taraf-ı hilâfet penâhımdan ve gerek

7a: vüzerâ-yı 'izâm ve vükelâ-yı fihâm ve zâbitân-ı devlet-i ebed-kıyâmım taraflarından fer[d]-i âferîde hiçbir vakitte muâhaze ve mes'ûl olmaya.

Hüccet Sûretidir

Sebeb-i tahrîr-i kitâb-ı şerî'at-nisâb ve bâ'is-i tastîr-i hüccet-i hakikat intisâb oldur ki Devlet-i 'Aliyye dâmet fi'l-himâyetü'r-rabbâniyyede hâvass-ı enderûn-ı hümayûn ve ricâl-i devlet-i ebed-makrûndan ba'zı dûr-endîş olmayan kimesneler bundan âkdem me'mûr oldukları hidemât-ı Devlet-i 'Aliyye'de Nizâm-ı Cedîd ta'bîriyle mislî nâmesbûk bir bid'at-ı 'azîme ve îrâd-ı cedîd nâmıyla mezâlim-i kesîre ihdâs ve neticesi ancak kendi celb-i menfe'at ve icrâ-yi sefâhatlerine inbi'âs ile her biri ebniyye ve elbise ve kâffe-i umûrlarını kefereye taklîdden başka Devlet-i 'Aliyye'yi dahi düvel-i nasâra kavâ'idine ircâ' ve ol vechle tamâmen müslimîni tekdîr ve Devlet-i 'Aliyye'nin ez-kadîm fütûhât-ı 'aliyye ve hidemât-ı celîle ile makbûl ü mu'teberi olan bi'l-cümle ocaklarını tenfîr ve hüdâvendigâr-ı sâbık Sultân Selîm Hân hazretlerini dahi ba'zı mehâsın-ı müzevvire beyânıyla iğfâl ve mecmû'ı garaz-ı nefsanîyyetlerinden 'ibâret olan tedâbîr-i müzahreflerin sâhe-i husûle îsâl itmişler olmalarıyla Devlet-i 'Aliyye'nin ez-kadîm gayret-keşleri olan ocağ-ı 'âmire ağaları ve neferâtı mücerred ıslâh-ı 'âlem niyyet-i hâlisesiyle kıyâm ve bi'l-cümle

7b: 'ulemâ-yı a'lâm ve ricâl-i Devlet-i 'Aliyye'den sâir erkân-ı sadâkat-irtisâm ittifâk ve iltiyâm ve mûcib-i şer' ve kanûn üzere hüdâvendigâr-ı sâbık müşârûn-ileyh hazretlerinden kat'-ı rişte-i teb'îyyet ve hâlâ erîke-pîrâ-yı taht ve iclâl ve revnak-efzâ-yı şevket ü ikbâl şevketlü kadr[etlü] 'azametlü mehâbbetlü Pâdişâhımız efendimiz Sultân Mustafa Hân ibn-i Abdülhamid Hân hazretlerine

إِنَّ الدِّينَ يُبَايِعُكَ أَنْتَ يُبَايِعُكَ إِنْ عَوَّلَ يُبَايِعُكَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ³⁹

vech-i mesnûn ve tarîk-i hakkâniyet-nümûnı üzere medd-i eyâdî-i bi'at olunup,
هُلِّلَ قَرَارُ بَيْعَتِنَا مُمْتَرٌ فِيهَا فَفَسَدُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَهْجِيرًا⁴⁰

nass-ı kerâmet fassının esrâr-ı hidâyet muhtassı sâha-i zîb-i zuhûr ve mârrü'z-zikr havene-i dîn ü devlet dünyâda mahzûl ü makhûr ve bakıyye-i 'ukûbetleri vâbeste-i yevmü'n-nuşûr olup bi-hamdi'l-İllahü teâlâ Devlet-i 'Aliyye bir müddetten berü dûr olduğu hüsn-i nizâma mevsûl ve ocâğ-ı 'âmirenin bu hareketleri taksîr ve töhmete gayr-mahmûl ve gerek nezd-i şâhâne ve gerek sâir ehl-i İslâm 'indlerinde her vechle mu'teber ü makbûl olmuştur. Ancak bundan böyle ocâğ-ı 'âmirenin 'alâ-vechü'l-iltizâm iltimâs eyledikleri maddeki el-fukahâ-i âmene'r-resûl hadîs-i belâgat tahdîsi üzere 'ulemâ-i a'lâm dahi vâcibe-i zimmet-i

8a: diyânet-ittisâmları olan emr-i ma'rûf ü nehy-i münkere kıyâm ve ricâl-i devletden hilâf-ı şer' ve kanûn ba'zı hareketleri rû-nümûn oldukda kelime-i Hakk-ı tekellümde sa'y ve ihtimâm eylediklerinden sonra kendülerin dahi zâbitân ve neferâtı öteden berü 'uhde-i sadâkatlarına havâle olunan umûr-ı lâzîmelerinden mâ'adâ umûr-ı Devlet-i 'Aliyye'ye müdâhale itmeyüp her birisi öteden berü şer'at-ı zâhire ve kâ'ide-i ocâğ-ı 'âmire üzere me'mûr oldukları hidemât-ı sâdikânelerinde kıyâm ve tahsîl-i rizâ-i Bârî ve tekâmül-i irtizâ-yı şehir-yârî eylemek mesâlih-i sâlihalarında sa'y ve ihtimâm ideceklerine ta'ahhüd ve iltizâm ve bu güftâr ü refâtlarında ve sıdk ve istikâmetleri bedîdâr olup hilâfına vaz' ve hareket zuhûr itmedikçe gerek taraf-ı bâhirü's-şeref-i mülûkaneden ve gerek vüzerâ-yı 'izâm ve vükelâ-yı kirâm ve zâbitân-ı zü'l-ihtirâm taraflarından husûs-ı merkûmede gerek zâbitân ve gerek âhâd ü efrâdlarından bir ferd mikdâr-ı zerre bir hitâb-ı 'itâb ve serzeniş ve 'ikâb teveccüh itmeyeceğine evvelen şehir-yârî 'adâlet-şi'âr şevketlü, mahabbetlü, kudretlü, 'azametlü Padişâhımız Sultân Mustafa Hân hullida'l-İllâhü hilâfete hû ilâ yevmü'l-mîzân hazretleri ve sâniyen vükelâ-yı devlet ve zâbitân-ı sadâkat-menzilet taraflarından dahi 'ahdu'llah ve 'ahd-i Resûlüllâh hazretlerini yâd ve tekrar

8b: ve bu 'ahd-i istikâmet üzere sâbit ve pây-dâr olunacağı 'an-samîmü'l-bâl kat'i-ül- âsâr olduğu sâbit ü üstüvâr ve bâlâsı mübârek hatt-ı hümayûn-ı kerâmet-nisâr ile ziynetdâr ve zeyl-i şeyhü'l-islâm-ı sellemehü's-selâm semâhatlü Es-Seyyid Mehmed

³⁹ Kur'ân-ı Kerîm, Fetih Sûresi 10. Âyet-i Kerîmesi.

⁴⁰ Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ Sûresi 16. Âyet-i Kerîmesi.

‘Atâullah Efendi hazretleri ve kâim-makâm sa‘âdetlü ‘utûfetlü Es-Seyyid Mûsa Paşa hazretleri ve hâzır-ı bi’l-meclis ‘ulemâ-i a‘lâm hazerâtının imzâ ve hatmleriyle revnak-dâr ve bilâ-nizâ‘ ve lâ-cedel ebedü’l-ibâd düstûrû’l-‘amel kılınup mehâkim-i şer‘iyyede tescîl ve baş muhâsebe ve divân kalemlerinde kayd ve tekmîl ve ocâğ-ı ‘âmire tarafına sened-i şer‘î olmak üzere işbu vesîka i‘tâ ve ol-vechle hitâm-ı maslahat tetmîm ve îfâ olundu. Tahrîren fî’s-sâlis ve’l-ısrîn

Min Rebiü’l-evvel li-sene isneyn ve’l-‘ısrîn ve mieteyn ve elf.

El-‘abdü’l-dâ‘i Dürri-zâde Seyyid Abdullah el-nâkib-i ‘ala’l-eşrâf

El-‘abdü’l-dâ‘i Ahmed Muhtâr el-kadı-‘asker-i Rumeli

Mûsa kâim-makâm rikâb-ı hümayûn hâlâ

Ed-dâ‘i Es-Seyyid Muhammed Atâullah ‘afâ ‘anhü

El-‘abdü’l-dâ‘i Murâdzâde Es-Seyyid Mehmed Murâd el-kadı-ı be-dârü’s-saltanat

El-‘abdü’l-dâ‘i-Es-Seyyid Mehmed Münib el-kadı-ı be-dârü’s-saltanat, sâbika

El-‘abdü’l-dâ‘i Âsîr Efendizâde Mehmed Hafîd el-kadı-‘asker-i Anadolu

Taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye’ye ocâğ-ı ‘âmire tarafından virilen sened dahi hüccet-i sâbıkü’l-kaydda sürh ile işâret olunan zînetdâr lafzına dakk-ı müttefikü’l-‘ibârât ve zeyl-i zîrde olan sûrettir.

Ocak tarafından virilen hüccet zeyli

Ve zeyl-i ocâğ-ı ‘âmirenin ağayân-ı sadâkat-kâr

9a: ve zâbitân-ı hamiyet-şi‘ârlarının hatm ve imzâleriyle şâyân-ı vusûk ve i‘tibâr kılınup taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye’de mahfûz olmak üzere işbu senedimiz i‘tâ olunmuşdur. Cemâziyelahîrû’l mezbûr

Bende Süleymân ser-çâvuş, sâbika

Bende El-Hac Mehmed, ser-sekbânan-ı ocâk, sâbika

Bende Osmân ser-sekbânan-ı ocâk, sâbika

Bende Hasan ser-sekbân-ı ocâk, sâbika

Bende Mehmed ser-sekbânan-ı ocâk, sâbika

Bende Mehmed Ârif ser-sekbânan-ı ocâk, hâlâ

Bende Mehmed ser-turnâ-yı ocâk

Bende El-Hac Mehmed ser-turnâ-yı ocâk

Bende Hasan ser-turnâ-yı ocâk

Bende Hasan ser-turnâ-yı ocâk

Bende Mustafa ser-turnâ-yı ocâk
Bende Es-Seyyid Ali ser-turnâ-yı ocâk
Bende El-Hac Süleymân müteveli 25
Bende El-Hac Mustafa müteveli 25
Bende Sâlih müteveli 73
Bende El-Hac Mehmed müteveli 71
Bende El-Hac Emin müteveli 64
Bende Halil müteveli 1
Bende Hasan müteveli 22
Bende Ahmed müteveli 100
Bende İsmâil müteveli 6
Bende Mustafa müteveli 75
Bende Mahmud müteveli 79
Bende El-Hac Mehmed müteveli 17
Bende Seyyid Mustafa ser-çâvuş-ı ocâk, hâlâ
Bende Abdi ser-kâtib-i ocâk
Bende Mehmed müteveli 50
Bende Ali müteveli 60
Bende İbrâhim müteveli 68
Bende Es-Seyyid İbrâhim müteveli 32
Bende Osmân kal'a
Bende Osmân ser-kerde 64
Bende Ateş İbrâhim haseki 64
Bende Süleymân kapudân
Bende Ali dizdâr-ı Kılburun
Bende Es-Seyyid Mustafa Ağa-yı Boğaz-ı Bahr-i Siyâh

İşbu bâlâsı hatt-ı şerîf-i mevhibet-redîf ile teşrîf olunan hüccet kalemlere ba'de'l-kayd reis efendi cenâblarına zîver-i ser-i mübâhât ve mefharet olarak Muhzır Ağa delâletiyle Ağa Kapısı'na ferdâsı olan isneyn günü feresrân-ı 'azimet olup merâsim-i tevkîr ve iclâl ile istikbâl ve du'â-yı devâm-ı devleti icâbet-gâh ve mücîbü'd-da'vete isâl eylediklerinden sonra

9b: ocâğ-ı ma'mûrede hıfz olunmak üzere teslîm ve sanâdîd-i Bektâşîyye imzâlarıyla mûmzâ sened dahi cânib-i Devlet-i ebediyyü'l-müddete ba'de't-takdîm

yeniçeri ortalarına taksîm için kîse-i tasavvurlarına güncâyış mertebesinden efzûn ‘atâyâ-yı şâhâne ile mültefet ve kılâ‘i merkûme yamaklarının ser-gerdelerinin dûş-i liyâkatlarına ilbâs-ı hil‘at ve ta‘yîn-i revâtib-i ‘inâyetle hâiz-i mâye-i kadr-menzilet olduklarından sonra geldikleri yola reh-peymâ ve müctemi‘ olan efrâd-ı kesîre benât-ı na‘ş-âsâ kâr-bend-i teferrukû eydiye-sebâ (?) oldular. Bu makûle uhdûsede ahâli-i ‘ırsın dâmen-i nâmûsları giriftâr-hâr-zâr ola geldiği mazbût-ı tecrübe-kârân-ı rûzgâr olduğundan ibtidâ-yı zuhûr-ı vak‘ada kimi etmek kapmak ve kimi bir peygûle-i ihtifâye kaçmak gibi sûretler ile tedârik-i hıfz-ı hâle ibtidâr ve verâ-yı perde-i hafâda âyîne-i ‘acâib nümâ-yı kaderden cilve-pirâ-yı zuhûr olacak sûrete intizâr üzere iken fe-li‘l-lahü‘l-hamd ve‘l-minne bir ferdin zeyl-i tâhir ‘ırsı âlûde-i çirk-âb zarar u ziyân olmaksızın ve harîm-i mâl ve nâmûsuna pây-ı ecânib yol bulmaksızın ve bu kadar akvâm-ı mütehâlife cem‘iyyeti arasında bir piştov atılmaksızın ve meta‘-i ‘âlem-bahâ-yı nâmûslarından bir kimesnenin dellâl-ı yağma-ger-i kazâ yedinden

10a: ednâ pâlâs-pâresi satılmaksızın yigirmi dört sâ‘at zarfında mukaddimât-ı emelleri netîce-pezîr-i encâm ve bâ-husûs matlûb olan hûn-giriftelerin hâr u hâşâk-ı ‘amelleri melfûf-ı ikdâm-ı firâr ve böyle az vakitte giriftârlıklarıyla lehîb-efrûz-ı heyecân olan âteş-i fitne şerâre-feşâr-ı hüsrân olmadan ıntifâ ile karîn-i hitâm olması, kerem-i Mevlâ-yı hâdû‘s-sebîl ve mu‘cize-i bâkiyye-i fahrü‘r-rüsûl idüğü âşikâr ve misli Devlet-i ‘Osmâniyye dâmet-fi‘l-himâyeti‘r-rahmaniyyede değil düvel-i sâire dahi vukû‘ bulmadığı mütetebbi‘ân-ı âsâr-ı ümem ve tevârih-âşinâyân-ı kurûn-ı mâziyyi ‘âlem ‘indlerinde ma‘lûm me‘âbehü‘l-iftihâr ve ülûl-ebşâra sermâye-i tayakkuz ve i‘tibâr bir sûret olduğu bedîdârdır. İbtidâ-yı zuhûr-ı vak‘ada kıyâsen li‘l-eslâf zorba itlâk ve cumhûr-ı istikâmet-i mevfûre bu ta‘bîrde ittifâk olunmuş iken bu vechle hareket ve insâfâne canbaş ve gayretleri manzûr oldukda “Bunlar âdem değil melek yahud te‘yîd-i dîn ve devlet için min tarafı‘l-llah mürsel bir kavm-i mübârekdir.” diyerek herkes şâ-bâş ve senâların iltizâm ve edâ-yı secde-güzâr-ı şükri Meliki a‘lâm eylediler.

Sekbânbaşî Arif Ağa’nın muhâlif-i tavr-ı rızâ hareket-i nâ-bercâ-yı mütecâsirânesi ‘azlini iktizâ eylediğinden

10b: zümre-i Bektâşîyye’ye ‘atâyâ-yı şâhâneyi temâmen virmediği zâhir ve hüveydâ ve lede‘l-hisâb teslîmi tesellümünden az ve ziyâdesini nihâde hemyân-ı tama‘ vü âz eylediği rû-nümâ olmağla yerine baş çavuş vekîli olan Es-Seyyid Mustafa Ağa Rebiülâhîrin on yedinci günü ta‘yîn ile dil-şâd ve mebâliğ-i magsûbe yed-i gâsıbasından ba‘de‘l-istirdâd Burûsa’ya nefy ile der-i devletten tard ve ib‘âd olundu. Vâlide kethüdâsı

Yusuf Ağa Kütahya'ya nefy ile iktifâ ve bu sûretle ef'âl-i marazîyyesinin cezâsı ifâ olundu zann olunur iken, emvâl ve eşyâsı mazbût-ı emânetkârân-ı devlet ve menfâsı tahvîl ile Burûsa'da me'mûr-ı ikâmet olmağın sinîn-i vâfireden berü mi'mârî-i Sinnimâr ikbâl ile esâs-efken olduğu bünyân-ı devleti zîr ü zeber ve etrâf ve ahabî rehîn-i teferruk şezr-mezer ve bu kadar nukûd-ı bî-hesâb ve tuhaf ü tefârîk-ı nâyâbî karîn-i teşettüt-i şagr-ı bağır olduğuna ihâle-i nazar-ı husret ve itâle-i nigâh-ı 'ibret iderek bedreka-kârî-i nâle vü âh ve rehberî-i ızdırâb-ı cângâh ile savb-ı me'mûresine imâle-i güsiste-mihâr-ı merkeb-i 'azîmet ve Burûsa'da bast-ı kilimpâre-i ikâmet eyleyüp bu vechle libâs-ı devletten ta'riye ve izâka-i zehr-âba terbiye olunduğı muhâliflerine ta'riye olunması nâr-ı gayzların ihmâd ve şuvâz-ı gazabların ihmâd

11a: itmediğinden bâ-hatt-ı hümâyûn ser-bürîde ve yevm-i mezbûrda bâb-ı hümâyûnda hâk-ı 'ibrete galtîde kılındı ve Kapan nâibi Latîf Efendi'nin dahi 'afvı kabil olmayacağı nümâyân ve medresesi hakk ile rütbe-i mîr-i mîrânı ba'de't-tevcîhe ke-enne katline tahsîl-i imkân olunmağla bâ-hatt-ı hümâyûn Burûsa'da maktûl ve şehir-i merkûmun yigirmi dördüncü günü ser-maktû'ı Abdullatif Paşa 'ünvânıyla der-i devlete mevsûl oldu. Maktûl Yusuf Ağa'nın evrâk-ı mazbûtası arasında hâlâ Mekke-i mükerrerme pâyesiyle mu'azzez ve târih-i hüccet-i âtfü'l-kaydda hil'at-ı câhî Galata mevleviyyetiyle mutarraz Haffâf-zâde Mehmed Emin Efendi'nin hatm ve imzâsıyla birkaç hüccet ve asl-ı yedd-i emânetkârân-ı devlet ve mazmûn-ı 'ibret- nümûnları delâil-i nusûs-ı katı'a ile izdiyâd ve intikâs kabûl eylemeyeceğı müsbet olan a'mâr-ı mukadderinin hibe ve iştirâsından 'ibâret olup beyn'en-nas şüyû' ve cilve-ger-i saha-i zuhûr ve zuyû' oldukda kimi vâhibi tefsîk ve kimi mevhûb-un lehi tazlîl ve terhîk idüp kimi nusûs-ı katı'aya muhâlefetine mebni ikfâr ve kimi ahvâl ve etvârları muktezayât-ı hükmi hikmet nümâ-yı ilâhiyye üzere olan enbiyâ-i 'izâm 'alî-nebiyye ve 'aleyhüm ve's-selâme kıyâsı inkâr iderek

11b: dürlü dürlü güft u gûyu mûcib ve envâ'-i kıl u kâlî müstevcib olmağla hüccet-i merkûmeye kalem-zen-i imzâ sene-i mezbûre Cemâziyelevvelisinin altıncı günü Gelibolu'ya nefy ve iclâ olundu. Vâkı'â hüccet-i mezbûre şâyân-ı nazar-ı istiğrâb olmağla zafer-yâb mütâla'ası olduğumuz bir kıt'ası sebt-i sahife-i isti'câb kılındı.

Mâ-fîhi mine'l-hibe ve'l-ittihâb

Haffâf-zâde Mehmed Emin el-kadı be-mahrûse-i Galata harrirehû el-fakir es-seyyid 'afâ anhü.

Mahrûsa-i Galata muzâfatından Beşiktaş nâhiyesinde Paşa mahallesinde vâkı'

mehd-i ‘ulyâ-yı saltanat devletlü ‘inâyetlü veliyye-i ni‘met Vâlide Sultân ‘aleyhü’ş-şân dâmet fî hıfzü’l- mennân efendimiz hazretlerinin kethüdâ-yı ‘âlî makâmları semâhatlü ‘utûfetlü Yusuf Ağa ibnü’l merhûm İsmâil Ağa hazretlerinin sâhilhânelerinde ma‘kûd meclis-i şer‘-i şerifde El-Hâc Sa‘dullah ibn-i Ahmed Ağa işbu bâ‘isü’l-kitâbü’l-müstetâb müşârün-ileyh hazretleri mahzarlarında bi’t-tav‘ ve’r-rızâ ikrâr ve takrîr-i kelâm idüp ibtidâ-yı hilkat-ı ervâhda takdîr ve levh-i mahfûza sebt ve tahrîr olunan ecel-i mev‘ûdumdan ‘ömrümün yedi sene-i kâmilecini müşârün-ileyh hazretlerine hibe-i sahîha-ı şer‘iyye ile hibe idüp müşârün-ileyh hazretleri

12a: dahi hazret-i Âdem ‘aleyhü’s-salât ve’s-selâm ‘ömr-i şerîf-i mikdarlarından ma‘lûmü’l-mikdârını hazret-i Şîr ‘aleyhü’s-selâme hibe buyurup Şîr ‘aleyhü’s-salât ve’s-selâm hazretleri dahi ittihâb ve kabul buyurdıkları müşârun-ileyh hazretlerinin ma‘lûmları olup

يَمْدُو اللَّهَ^{٤١} مَا يَشَاءُ وَيُتَّبِتُ فَذَهْأُمُ الْكِتَابِ

nazm-ı celflü’ş-şânın ma‘nâ-yı şerîfini tefekkür birle meclis-i hibede ittihâb ve kabul buyurdıklarında hıfzen li’l-makâl işbu vesika-i anîka bi’t-taleb kütüb ve imlâ olundu⁴². Hurrîre fî 27 Rebiülevvel sene 1211.

Şuhûdü'l-hâl

Çukâdâr-1 Bâb Ömer Efendi

Kethüdâ Ahmed Efendi

Musâhib-i şehriyârî Sadık Ağa

Semâhatlü ‘İrfân-zâde Ârif Efendi

Şeyhü'l-islâm 'iffet-irtisâm hazretleri muktezâ-yı selikâ-i istikâmet-ittisamları lâzımesince kılâ'-ı ma'hûde yamaklarının ba'zı mevadd-ı habîsede hâtır-hâhlarına 'adem-i muvâfakat ve dîn ü devlete mûcib-i şe'n ve mazarrat tavr u hareketlerine mûmâna'at buyurmalarıyla yamaklar arasında ser-gerdelikle mümtâz ve boğaz nezâreti ile karîn-i i'zâz olan Kabakçı Es-Seyyid Mustafa Ağa müderrisin-i kirâmdan Hayri Efendi birâderi Seyyidâ delâletiyle rûtbe-i v[â]lâ-yı vezâretten mütekâ'id havâss-ı tekâ'üd ile havâss-ı refi'ada ikâmete me'mûren müdâhele-i

⁴¹ *Kur'ân-ı Kerîm*, Ra'd Sûresi 39. Âyet-i Kerîmesi.

⁴² Metinde bu şekilde olan ibare “hazretlerinin ma‘lûmları” ibaresinden sonra derkenarda “oldığı ecilden meclis-i hibede ittihâb-ı kabul buyurduklarında hâkim-i mevki’-i kitâb طوبى لَهُمْ وَحَسُنَ مَا يَبْكُ hazretleri dahi بِأَمْرِ اللَّهِ ﷻ âhirihi buyurduklarında bi’t-taleb ketb” şeklinde düzeltilmiştir.

12b: umûr-ı devletten mütebâ'id Es-Seyyid Mustafa Paşa meclisine duhûl ve ervâh-ı habîse-i şeytâniyye gibi 'urûkuna hulûl ile müşârün-ileyh lâ-zâl kalemü'l-fetvâ 'an enâmîl yedîhi hazretlerinin 'azillerini istida'âda cümle sanâdîd-i Bektâşiyye'nin ittifaklarını inhâ ile iğfâl ve muktezâ-yı vakt ve hale nazaran 'azillerini rütbe-i vücûbe îsâl itmeleriyle şehinşâh-ı safvet-nihâd medde'l-illâhü te'âlâ zılâli 'adâletihî 'alâ-mefâriku'l-'ibâd" hazretlerine 'arz ve inhâ ve mukarrebân-ı hâliyü'z-zamîr ve mülakkıyân-ı nâkısü't-tedbîr dahi tasdikle hass ü iğrâ' eylediklerinde işbu Cemâziye'l-evvelinin yedinci günü mesned-i fetvâdan 'azl ile tenzîl ve meşihat-ı islâmiyeden ma'zûl Samanî-zâde 'Ömer Hulûsi Efendi hazretlerini ol mansıb-ı celîl ile tebcîl buyurmalarıyla pîrân-ı dûdmân-ı Bektâşiyye Süleymâniyye câmi'i havlusuna ictimâ' ve i'âde-i nasb-ı ma'zûl husûsunda esâre-i 'asîr-i nizâ' eyledikleri sekbânbaşı ağa Es-Seyyid Mustafa Ağa taraflarından huzûr-ı lâmi'ü'n-nûr zıllu'l-lâhiye ihbâr ve inbâ ve istid'âları mücebince i'âde-i nasbları ricâ olundukda mukaddemâ virdikleri hüccetde fî-mâba'd umûr-ı devlete 'adım müdâhele meşrût ve bu sûretle habl-ı metîn-ı mu'âhedeleri etvâd-ı vusûka

13a: merbût olduğundan hilâf-ı şart-ı ma'hûd bî-edebâne hareketlerinin sebebi[n]den istifsâr ve mütecâsir-âne umûr-ı devlete müdâhelelerinin aslından istihbâr olundukda bu vechle hareketimize bâ'is-i cür'et hakikatde şart-ı merkûme ri'âyetden neş'et itmişdir, zirâ bizlerin nâmımız ile birkaç müfsid-i nâ-be-kâr böyle hatb-ı cesîme ictisâr itmeleriyle sözleriyle 'amel ocâğ-ı 'âmirenin nâmûsuna mûcib-i hâlel olmağla beher-hâl şeyhü'l-islâm ma'zûl makamına i'âde kat'en ocâğ-ı ma'mûre ahâlisinin murâdları idüğü pây-e-i serîr-i saltanata 'arz ve ifâde matlûbları idüğünü izhâr ve işâdet iderek nasb-ı elviye-i gavgâ ve ref'-i râyât-ı ibrâm ve tekâzâ itmeleriyle nâ-çâr mestûr-ı zîr-i remâd-ı sükûn olan ahker-i fitnenin sarsa-ı 'inâd ile şerâre-pâş-ı fesâd olması havfiyle irtikâb gâretüllevn ihtiyâr olunup re'isü'l-küttâb müftî-i yek-rûze hazretlerine hil'at tavîlü'z-zeyli fetvânın dûş-i liyâkatlarından nez' ile istilâb olunacağı ihbâr ve mansıb-ı fetvâdan istifâ ve inzimâm-ı 'illet şeyhûhetle 'adem-i kudretlerin beyân iderek isti'fâ için mahtûmen tezkire tahrîrine icbâr itmekle dağdağa-i 'azl nâ-be-hengâm

13b: ile perişân ve bu teklîf tabi'atlerine göre 'anîf olduğundan dünya başlarına zindân iken külfet-i tahrîr-i zarûrîyi ihtiyârlarını ilcâ ve mûcib-i hükm-i zarûret ile ber-vech-i iltimâs tahrîr ve imlâ buyurduklarında selef-i bâhirü'sş-şerefleri silahdâr-ı hazret-i şehriyâri vesâtetiyle huzûr-ı hümâyûna da'vet ile telâfi-i mâfât ve hil'at-ı beyzâ-yı istihâklarına tekrâren iksâ ile mahzar-ı iltifât oldukları cümle ashâb-ı tarîke bâ'is-i meserret ve ma'zûl-ı müşârün-ileyhin zât-ı hakkaniyet simâtlarında olan salâbet galibâ

muktezâ-yı te'sîr ism-i sa'âdetleri olarak لَقَمَرٌ مِّنْ صَدِيقٍ ma müfâdını tahkîk itmekle zâhir-i bünyân-ı ebnâ-yı tarîke taraf-ı 'âlîlerinden mûcib-i rû-gerdânı ve nefret olduğundan bâdî-i ziyâdegî-i madde memnûniyet oldu. Yevm-i merkûmda mûmâ-ileyh Seyyidâ Efendi Tarsus'a nefy ile tağrîb ve bu makûle hareketde olan emsâli terhîb olundu.

Harrirehû el-fakirü'l-'abîd Mehmed Sa'id kethüdâ-yı merhûm Veli Efendi-zâde.